

ELŐSZÓ

Körülbelül egy éve Album d'un voyageur (Egy utazó naplója) címmel három svájci dalt adtam ki. E daraboknak nem volt más céljuk, és nem is mások, mint önálló részei egy egésznek, amely az Album d'un voyageur összefoglaló cím alatt tartalmazza majd nagy részét annak, amit az elkövetkező néhány évben zongorára írni fogok.

Ez utóbbi időkben számos új országot, különböző tájakat, a történelem és a költészet által megszentelt helyeket meglátogatván, azt érezvén, hogy a természet és a hozzá kapcsolódó jelenetek változatos látványa nem hiábavaló képekként vonultak el szemem előtt, hanem mély érzelmeket keltettek lelkemben, hogy közöttünk homályos de közvetlen kapcsolat, meghatározhatatlan de valódi viszony, megmagyarázhatatlan de biztos érintkezés jött létre, megpróbáltam legerősebb élményeim, legélénkebb észleléseim közül néhányat zenébe önteni.

Amikor végre munkába kezdtem, az emlékek egymást kergették, a képek és gondolatok természetesen kapcsolódtak, rendeződtek, folytattam az írást, hamarosan, anélkül, hogy határozott célom lett volna, ez első évnek jelentős része elkészült, és én lefektettem az egész mű tervezetét és beosztását.

Két részre oszlik majd.

Az első olyan darabokat fog tartalmazni, amelyek nem kényszerítve magukra semmilyen megszkott formát, nem zárva magukat sajátos keretbe, egymást követően mutatnak be olyan ritmusokat, mozgásokat, alakzatokat, amelyek az őket kiváltó álmódosítás, szenvedély vagy gondolat kifejezésére a legmegfelelőbbek.

A második a dallamok (ranz de vaches, barcarolák, tarantellák, canzonák, templomi énekek, magyarok, mazurkák, bolerók stb. stb.) egy olyan sorozata lesz, ahol minden dallam a neki megfelelő modorban, oly módon kidolgozva, ahogy bennem él, jellemzi majd a környezetet, amelyben éltem, az ország jellegét, a nép szellemét, amelyhez tartoznak.

A dolgok bensőséges és költői értelme, az az ideális jelleg, amely mindenben megvan, különösen a művészi alkotásokban mutatkozik meg, amelyek a forma szépségével eszméket és érzelmeket ébresztenek a lélekben. Jóllehet a zene a művészetek közül a legkevésbé plasztikus, mégis megvan a maga formája: joggal nevezték a hangok építészetének. Ám ahogy a különböző, toszkán, ión, korinthoszi stb. oszloprenden túl az építészetnek is megvan a maga pogány vagy keresztény, érzéki vagy misztikus, harcias vagy vásári lelkülete, ugyanúgy, és talán még inkább, a zenének is megvan a maga rejtett gondolata, ideális jelentése, amit a többség még csak nem is sejt, mert művészet dolgában az emberiség nagy része nem jut túl a külső vonalak összehasonlításán, bizonyos felszínes ügyesség egyszerű észlelésén.

Fejlődésével, kibontakozásával arányosan, ahogyan fokról fokra megszabadul régi béklyóitól, a hangszeres zene is arrafelé tart, hogy elteljék azzal az eszmeiséggel, amely a képzőművészeteket a tökéletességig emelte, hogy többé ne pusztán a hangok egyszerű kombinációja legyen, hanem váljék költői nyelvvé, amely talán még a költészetnél magánál is alkalmasabb mindannak kifejezésére, ami túl van a megszokás határain, ami kicsúszik az elemzés alól, ami az örök vágyak és végtelen sejtelmek elérhetetlen mélységeiben kavargó.

Ezzel a meggyőződéssel és ezzel a szándékkal vállalkoztam e most nyilvánosságra kerülő mű létrehozására, inkább a kevesekhez, mint a tömeghez fordulva: nem a siker igényével, hanem azon kevesek szavazatát igyekezve elnyerni, akik szerint a művészetnek más a rendeltetése, mint üres órák unalmának elűzése, azokét, akik mást várnak tőle, mint múló szórakozás haszontalan élvezetét.

Liszt F.

(Takács Ágnes fordítása)

ALBUM D'UN VOYAGEUR

TROIS AIRS SUISSES, Op. 10 [1836] –
ALBUM D'UN VOYAGEUR, 1re ANNÉE,
SUISSE, TROIS AIRS SUISSES, Op. 10 [1837]
(R 8/III, SW 156/III, NG2 A27a) –
ALBUM D'UN VOYAGEUR,
COMPOSITIONS POUR LE PIANO,
1re ANNÉE, SUISSE, III. PARAPHRASES [1842]
(R 8/III, SW 156/III, NG2 A40c)

Az 1830-as évek második felében keletkezett svájci zongoraművek mindenekelőtt annak a mintegy 15 hónapnak a gyümölcsei, amelyet Liszt 1835 júniusa és 1836 októbere között Svájcban töltött. 1835. június 4-én érkezett Baselbe, ahonnan élettársával, Marie d'Agoult-val továbbutazva a következő másfél hónap során bejárták az országot. Július 19-én érték el Genf városát, amely – Liszt másfél hónapos (1836. április 20–június 6) franciaországi látogatását leszámítva – otthonuk maradt egészen 1836. október közepéig.¹

A svájci kompozíciók keletkezéstörténete 1835 júniusában, Baselben kezdődik Liszt és a helyi zeneműkiadó, Knop összeismerkedésével.² Knop, amellet, hogy kirándulni vitte Lisztet a város környékére, megismertette vele népszerű kiadványait, amelyek zongora- vagy gitárkísérettel ellátott svájci dalokat tartalmaztak. Liszt már korábban kapcsolatba került a svájci–alpesi zenével, de ekkor, Knop kiadványaiban talált rá azokra az egyszerű feldolgozásokra, amelyek az elkövetkező hónapok során írott három zongoradarabja kiindulópontjává lettek. A szóban forgó mű, a *Trois airs suisses* [Három svájci dal] 1836 nyarán vagy őszén jelent meg Knop *Schweizerische Alpenklänge / L'Écho des Alpes suisses* [Svájci alpesi hangok / A svájci Alpok visszhangja] című sorozatának 2., 6.,

illetve 9. füzeteként.³ A trilógia 1. darabja, az *Improvisata sur le Ranz de Vaches „Départ pour les Alpes (Aufzug auf die Alp)”* [Rögtönzés az „Indulás az Alpokba” című tehénterelőre], egy akkoriban kedvelt svájci zeneszerző, Ferdinand Fürchtgott Huber (1791–1863) szerzeményére épül. A *Rondeau sur le „Ranz de chèvres” (Geissreihen)* [Rondó a kecsketerelőre] című záródarab témáját Liszt szintén Hubertől kölcsönözte.⁴ A középső darabhoz, amelynek a címe *Nocturne sur le „Chant Montagnard” (Bergliedchen)* [Noktürn a „Hegyi dal”-ra], Ernest Knop⁵ egyik szerzeményét vette alapul.

A *Trois airs suisses* az egyik legkorábbi példája Liszt népi–nemzeti zenén alapuló feldolgozásainak. Erre a zenekultúrára elsőként zeneelmélettanára, Anton Reicha (1770–1836) hívhatta fel a figyelmét, aki azt, Johann Gottfried Herder nyomán, a „néplélek” megnyilvánulásának értelmezte.⁶ A legjellegzetesebbnek tartott svájci zenét, az alpesi kürt-motívumokból formált, sokszor szöveggel is ellátott ranz de vaches-t vagy Kuhreigen / Kuhreihent, Liszt párizsi éveiben fedezte fel magának. A kor gazdag, svájci témájú szépirodalmán kívül feltehetően kezébe került Jean-Jacques Rousseau zenei lexikonja⁷ is, amelyben a szerző kottapéldával illusztrálja a ranz de vaches-szócikket („Air Suisse appelé le Ranz des Vaches”). E motívumok műzenei feldolgozását illetően meghatározó párizsi élménye lehetett Rossini 1829-ben bemutatott operája, a *Tell Vilmos*.⁸ Liszt szintén minden

³ A füzetek lemezszáma sorrendben: N° 108, N° 113, N° 116. HM, 1836. október, No. 4079.

⁴ H. P. Schanzlin szerint Huber munkáit Knop saját átdolgozásában adta ki. Id. mű 164. o.

⁵ GBLAC (204. és 1264. o.) szerint Alfred Knop az, akivel Liszt Baselben kapcsolatba lépett s akinek a kiadásában a *Trois airs suisses* 1836-ban megjelent; Ernest Knop pedig, akinek *Chant Montagnard (Bergliedchen)* című szerzeményét Liszt feldolgozta, Alfred Knop rokona. A Knop-kiadványok címlapjain ugyanakkor Ernest Knop neve olvasható kiadóként is és a szóban forgó dallamfeldolgozás szerzőjeként is. A szakirodalom – GBLAC kivételével – nem tud Alfred Knopról és egyazon személynek tekinti a baseli zeneműkiadót és a *Chant Montagnard (Bergliedchen)* szerzőjét.

⁶ Tanítását Reicha a *Traité de mélodie* „Observation sur les airs nationaux” című fejezetében fogalmazta meg. A 2. kiadás (Paris: Farrenc, 1832) egyik példánya fennmaradt Liszt weimari hagyatékában (*D-WRa*, L 142).

⁷ *Dictionnaire de musique* (Genf, 1767?; Párizs, 1768).

⁸ Liszt az általa nagyra tartott Rossini-opera nyitányát 1840 körül átírta zongorára: R 237, SW 552, NG2 A54; NLA II/20. Vö. *Lettres d'un bachelier ès musique*, 6. levél; RLKM I, 138. o.

¹ Liszt és Marie d'Agoult útvonalát Eckhardt Mária rekonstruálta: „Egy utazó naplója (Liszt Ferenc és Marie d'Agoult svájci vándorlása 1835 június–júliusában)” *Zenatudományi dolgozatok*. Szerk. Berlász Melinda. (Budapest: MTA Zenatudományi Intézet, 1984) 54–66. o. Ld. még Serge Gut interpretációját: „Swiss Influence on the Compositions of Franz Liszt” *JALS* 38 (July–Dec. 1995) 1–22. o.

² Liszt és Knop kapcsolatáról ld. Liszt 1835 júniusában írott levelét (GBLAC, 204. o.), valamint Hans Peter Schanzlin tanulmányát: „Liszt in Basel und die Liszt-Dokumente in der Universitätsbibliothek Basel” *LS2*, 163–171. o.